

печення високих соціальних стандартів. Реалізація цих єдиних для всієї освіти завдань має здійснюватися різними шляхами – через розмаїття освітніх інституцій, форм і методів навчання, запровадження сучасного менеджменту.

Також, необхідно визначити головні напрямки трансформації сучасної економічної системи України у напрямку розбудови економіки знань; дослідити напрямки, методи та інструменти оптимізації використання наукової сфери в процесі формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку національної економіки України.

Література:

1. Тоффлер О. Третья волна / О.Тоффлер. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. – 261 с.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; пер. с англ. – М. : Academia, 2004. – 788 с.
3. Кастельс М. Могущество самобытности / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / под ред. В. Л. Иноземцева. – М., 1999. – С. 292–308.
4. Дракер П. От капитализма к обществу знания / П. Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе / под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999.
5. Вайнгарт П. Момент истины для науки. Последствия «общества знания» для общества науки // Концепция «общества знания» в современной социальной теории: сб. науч. тр. / РАН. ИНИОН. Центр социал. Науч.-информ. Исслед. Отд. Социологии и социал. Психологии; отв. Ред. Д. В. Ефременко. М., 2010. – С. 193–202.

УДК 37.01: 342.733

Ольга Хромова

АКАДЕМІЧНА СВОБОДА В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ: ДО ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

Проблеми вищої освіти і трансформації академічних цінностей університету як провідної інституції освітнього простору в останні два десятиліття є предметом дискусій науковців і журналістів, державних діячів і громадськості. Це пов'язане, насамперед, із необхідністю реформування всієї освітньої галузі у зв'язку зі зміною завдань вищої школи в контексті глобалізаційних процесів, колосального прискорення темпів соціальних змін і розвитку новітніх технологій, становлення нового типу суспільства, яке, нарівні з іншими визначеннями, позиціонується як суспільство знань. Гостроти і актуальності подібному дискурсу додають, з одного боку, деякі досягнення, а з іншого – протиріччя та неефективність тих ініційованих державою змін української вищої школи, які вже тривають, і мають на меті інтеграцію вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору.

Феномен університету в сучасному вимірі є окремою темою вказаного дискурсу, однією з найважливіших проблем відносно нової галузі філософського знання – філософії освіти. І це цілком зрозуміло. Адже університет завжди був носієм та ретранслятором знань, центром новітніх досліджень, які виводять суспільство на новий рівень розвитку. Саме йому принаймні ще до кінця ХХ століття належала провідна роль у становленні будь-якої національної культури, у формуванні національної ідентичності. Він, безумовно, був одним із найвагоміших закладів епохи модерну. Саме університет створив Європу в тому вигляді і в тій якості, в якій вона існує й дотепер. На наш погляд, і сьогодні саме університет і в Європі, і в Україні може і має стати тим соціальним інститутом, місією якого буде збереження і розвиток культури суспільства, а це означає – і збереження суспільства як такого. Але виконання цієї місії є можливим тільки за умови збереження і культивування

ним власних фундаментальних академічних цінностей, які завжди були підвалинами функціонування університету. Адже сьогодні, в результаті кардинальних соціальних, економічних, політичних змін, ці цінності багато в чому поставлені під сумнів, більш того, деякі з університетських універсалій виглядають досить суперечливими. Йдеться, перш за все, про академічну свободу.

Принципи академічної свободи були закладені ще В. фон Гумбольдтом. Щоправда, ідея німецької академічної свободи була дещо обмеженою, оскільки передбачала свободу викладання і проведення наукових досліджень у рамках своєї безпосередньої спеціалізації, але не передбачала свободу висловлювати погляди, що виходять за межі наукової компетенції професора. Студентам у рамках академічної свободи гарантувалося свобода вибору предметів для вивчення.

Уже в XX столітті Американська асоціація професорів університетів (ААПУ) розширила поняття академічної свободи, включивши до нього свободу професора висловлювати свої думки щодо питань, які виходять за межі його безпосередньої академічної кваліфікації. Тоді ж як у Європі, так і в США до змісту поняття академічна свобода входить захист права професора на постійну роботу, а також неможливість звільнення його з посади за ті чи інші наукові дослідження або погляди, які він оприлюднював у широкому колі. Тобто професор отримував право на захист як член академічної спільноти.

Академічна свобода залишається однією з базових цінностей діяльності університетів і сьогодні. Принаймні, цей факт засвідчений у Великій Хартії Університетів (Magna Charta Universitatum), яка постулює необхідність «моральної і наукової незалежності» університетів від «політичної та економічної влади», а також проголошує «свободу викладання, дослідження та навчання» в якості основного принципу життя університетів [1]. Про важливість збереження академічної свободи і, разом із цим, проблематичність цього завдання свідчить і виникнення в 2006 р. Міжнародного об'єднання науковців, викладачів та студентів «Академія за академічними свободами» (AFAF).

Разом із цим, академічна свобода в загальноприйнятому розумінні, що остаточно утвердилося на початку XXI, в контексті сучасних глобальних трансформацій взагалі та соціальної кризи в нашому суспільстві, зокрема виявляється або профанацією, або

досить суперечливим імперативом. «Академія за академічними свободами» сформулювала два основних її принципи: 1. Як усередині, так і за межами навчального закладу, або науково-дослідної організації допускається повна свобода ставити будь-які питання та прагнути до істини, в тому числі з приводу суперечливих та непопулярних поглядів, незалежно від того, зачіпає чи ні кого-небудь та чи інша точка зору. 2. Навчальні заклади та науково-дослідні організації не мають права обмежувати академічні свободи для своїх штатних співробітників, а також використовувати їх публічні заяви як привід для дисциплінарних заходів, або звільнення [2].

Але сьогодні, з одного боку, процес реалізації академічної свободи багато в чому залежить від нових реалій, а саме – масовості, комерціалізації та підзвітності університетів, що суттєво обмежує науковців у їх дослідженнях та праві на викладання своїх поглядів. З іншого боку, виникла ще одна серйозна проблема, пов'язана із правом на реалізацію принципу академічної свободи: чи повинні керівники навчальних закладів, керуючись цим принципом, залишати поза увагою такі публічні заяви своїх співробітників, які є, наприклад, ксенофобськими або спрямованими на підрив цілісності держави? Адже, будь-яка реакція на подібні дії може бути розцінена як порушення одного з основних принципів існування університету.

Таким чином, проблема збереження і розвитку фундаментальних цінностей університету, і, насамперед, академічної свободи, а також трансформації її змісту в нових соціальних реаліях потребує подальшого аналізу. Від цього залежить як існування самих університетів, так і подальший поступовий розвиток усього суспільства.

Література:

1. <http://www.euroosvita.net/?category=17&id=1049>
2. <http://www.afaf.org.uk/afaf-statement>